
Filozofija - osnovne podjele

Povijest
Teorija
Praksa
Discipline

Filozofija

I. Povijest filozofije

II. Filozofske discipline

1. Teorijska filozofija

2. Praktična filozofija

3. Druge filozofske discipline

Povijest filozofije

1. Antika
2. Srednji vijek
3. Renesansa
4. Novi vijek i prosvjetiteljstvo
5. Njemački idealizam
6. XIX. stoljeće
7. XX. stoljeće i suvremena filozofija

Filozofske discipline - teorijska filozofija

1. Metafizika i ontologija
2. Spoznajna teorija
3. Znanstvena teorija
4. Filozofija jezika
5. Filozofija duha
6. Logika

Filozofske discipline - praktična filozofija

1. Etika
2. Društvena filozofija
3. Politička filozofija
4. Filozofija prava

Druge filozofske discipline

1. Antropologija
2. Filozofija tehnike
3. Filozofija povijesti
4. Filozofija religije
5. Teodiceja
6. Filozofija kulture
7. Estetika

Antika

Rana grčka filozofija: počeci, određena mudrost (*sofia*), praktična životna mudrost, svijet, uređeni kozmos, pitanje početka

Arche i jonska filozofija: Tales-voda; Anaksimandar - *apeiron*; Anaksimenes - *pneuma, aer* (dah života); Heraklit - vatra

Južna Italija: Pitagora - putovanje duša, matematika, brojevi, harmonije; Parmenid - bitak i nebitak, put istine (*aletheia*), mnijenje, nastanak metafizike

Anaksagora: duh (*nous*), princip samoorganizacije materije, prirodna filozofija - alternativa mitskom i magijskom mišljenju njegovog vremena.

Predsokratovci

- zajedničko obilježje grčke filozofije koja je nastala i razvila se prije epohe koja započinje sa Sokratom (469. prije Krista - 399. prije Krista).

Sofisti i Sokrat

Sofisti - nositelji pokreta sofista -(*sofistes*) - učitelji mudrosti.

Pojavili su se kao putujući učitelji koji su svojim slušateljima prenosili cjelovito znanje o svim praktičnim područjima života i koji su za to tražili plaću.

Poučavali su nastupajući kritički prema tradicionalnim moralnim, religioznim i filozofskim uvjerenjima svojih obrazovanih suvremenika

Sofisti

Protagora iz Abdere - jedan od utemeljitelja sofistike: “Čovjek je mjera svih stvari, postojećih ukoliko postoje i nepostojećih ukoliko ne postoje.”

Temeljna rečenica relativnosti svih tvrdnja koje pretendiraju na istinu.

Gorgija: argumentira protiv pretpostavke apsolutnih kriterija istine. Retorika - umijeće uvjeravanja - dopušteno kako bi ljudima prenijeli praktično znanje

Sokrat

Najpoznatiji antički filozof

retorika i dijalektika

kriza atenskog društva, države-grada

od interesa za filozofiju prirode prešao na pitanja etike

metoda kritičkoga pitanja i odgovora

sokratovski dijalog

Sokratovski dijalog

kritičko ispitivanje i / ili pobijanje rečenica kojima se nešto tvrdi

stvaranje utemeljenog odgovora uz pomoć definicije pojma

Uz pomoć vođenog razgovora Sokrat prevladava sofistički relativizam

U središtu etički pojmovi: *arete* - vrline / kreposti

Ljudi teže činiti dobro. Loše žele samo kada ne znaju što je dobro.

Poučavanje ne dogmatskom poukom, nego razumijevanjem svojih pogrešaka i nesporazuma i osobnim uvidima u istinito i ispravno.

Atomizam

Leukip iz Mileta

Demokrit iz Abdere

Platon

Klasični grčki filozof (428 / 27. - 348 / 47. prije Krista)

Stilizirao Sokratov lik

Početak filozofije: udivljenje

teorijsko i metodološko pojašnjenje dijalektike

razumsko uvjeravanje - postajanje sličnim Bogu

utemeljitelj Akademije

Jezgra Platonova nauka

Nauk o duši

besmrtnost duše

prisjećanje

uspon do intelektualnog zora

vrhunac sreće i užitka - filozofija (za rijetke)

Država - prva filozofski utemeljena društvena utopija

Jezgra Platonova nauka

Ideje (*idea, eidos*)

inteligibilnost (spoznaja razumom)

netjelesnost (ne može ih se percepirati osjetilima)

istinski bitak

nepromjenjivost

singularnost (svaka ideja postoji samo jednom)

Aristotel

Najutjecajniji antički filozof (384. - 322.)

Filozofija postoji na tri načina:

1. **teorijska znanost** (metafizika, prva filozofija, prirodna filozofija, matematika)
2. **praktična znanost** (etika, politička teorija, društveni nauk i ekonomija)
3. **proizvodna znanost** (retorika i poetika)

Jezgra Aristotelove filozofije

Metafizika

problem i nauk o principima (*arche*)

problem i nauk o bitku (*ontologija*)

problem i nauk o božanskom (*teologika*)

Jezgra Aristotelove filozofije

Prirodna filozofija - fizika

Bit stvari - materija - uzroci

1. materijalni supstrat - pretpostavka i nositelj kretanja (*causa materialis*)
2. djelotvorna, pokretačka snaga kretanja (*causa efficiens*)
3. karakteristični temeljni ustroj stvari (*causa formalis*)
4. svrsishodno uređenje u cjelini stvari (*causa finalis*)

Jezgra Aristotelove filozofije

Etika - nauk o ljudskom životu i umijeću življenja. Povezana s umijećem država (politika).

Cilj: dobar život i dobro djelovanje čovjeka u kontekstu polisa.

Nauk o zlatnoj sredini u etici.

Važni pojmovi: *navika, mudrost, sposobnost, krepost/vrlina*

Jezgra Aristotelove filozofije: etika - zlatna sredina

kukavičluk

hrabrost

luda odvažnost

škrtost

velikodušnost

rastrošnost

podložnost

dostojanstvo

sebeljublje

uliziništvo

prijateljstvo

svađalaštvo

“

Epikureizam

Stoicizam

Skepticizam

Zajedničko: praktične upute za dobar i uspješan život

Rimska filozofija

Lukrecije (*Lucretius Carus*, 96. - 55. prije Krista), pjesnik-filozof, (*De rerum natura*) - epikurejska filozofija na latinskom jeziku, antička materijalistička filozofija, praktične upute za pojedinačni život, društvena kritika

Ciceron (*Marcus Tullius Cicero*, 106. - 43. prije Krista), rimski filozof i državnik, oslonjen na Platona, stoike i skeptike. Govornik. Sinteza retorike i filozofije. Predstavnik rimskog ideala humanizma (*humanitas* - čovještvo, ljudskost)

Rimska filozofija

Seneka (4. prije Krista - 65. poslije Krista), *Moralna pisma Luciliju*, filozofija - upute u praktično djelovanje, temeljn obuhvatnog znanja svijeta

Epiktet (55. - 138. poslije Krista), *Priručnik morala*, sloboda individualanog uređenja života

Marko Aurelije (121. - 180. poslije Krista), *Samome sebi*, maksime praktične životne mudrosti

Kasnoantički neoplatonizam

Plotin (204. - 270.) *Eneade* (*ennea* - devet), sva zbilja proizlazi iz Pra-Jednoga, hipostaze, negativna teologija

Patristika

Aurelije Augustin (354. - 430.) sustavna obrada neoplatonske baštine u kontekstu kršćanstva

Pseudo-Dionizije Areopagita, *O božanskim imenima*, predstavnik grčke patristike, mistična teologija.

Srednji vijek

Rani srednji vijek: 9. - 12. st., arapski i židovski filozofi, recepcija grčke baštine, enciklopedijski sustav znanja, kršćanstvo se priključuje prijevodima grčkih djela na latinski i njihovom razradom u samostanskim i katedralnim školama.

Visoki srednji vijek: 13. - 14. st., profesionalizacija filozofiranja, skolastika, prve filozofske škole

Kasni srednji vijek: 14. - 16. st., suparništvo s humanizmom renesanse i prirodnom filozofijom, prilagodba i regeneracija

Renesansa

Renesansa:

- ponovno rođenje zlatnog doba
- povratak svjetla nakon mraka
- ponovni rast stabla nakon rezanja

Oživljavanje klasične antike i ranokršćanske patristike te odvajanje od kasnosrednjovjekovne skolastike

Italija: inovativni studiji, umjetnost, znanost

Proširenje u druge europske zemlje

Novi vijek i prosvjetiteljstvo

Antika - srednji vijek - novi vijek (početak 1400., a 18. st. prosvjetiteljstvo)

Spoznaja razumom, autonomija čovjeka, kritika tradicije, novi sustavi mišljenja, projekt moderne

Francis Bacon (1561. - 1626.
Novum Organum),

Gottfried Wilhelm Leibnitz (1632.
-1704.),

Rene Descartes (1596. - 1650.),

Montesquieu, (1689. - 1755.)

Thomas Hobbes (1588. - 1679.),

David Hume (1711. - 1776.),

Baruch de Spinoza (1632. - 1677.),

Jean-Jac Rousseau (1712. - 1778.),

John Locke (1646. - 1716.),

Immanuel Kant (1724. - 1804.)

Njemački idealizam

Filozofski sustavi između 1781. (prvo izdanje Kantove *Kritike čistoga uma*) i 1831. (smrt Hegela)

Immanuel Kant, 1724. - 1804. (svi se razumjeli iz sučeljavanja s njegovom filozofijom)

Johann Gottlieb Fichte, 1762. - 1814.

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling, 1775. - 1854.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, 1770. - 1831.

XIX. stoljeće

Utilitarizam: (*utilitas, utility*, korist, korisnost) povećanje sreće je jedina zapovijed za dobro moralno djelovanje. Moralno se djelovanje mjeri prema posljedicama na blagostanje onih koji su pogođeni djelovanjem.

Jeremy Bentham, John Stuart Mill

Pozitivizam: mišljenje koje se izričito okreće od religioznog, spekulativnog ili metafizičkog mišljenja i u činjenicama iskustva vidi jedini pouzdani temelj znanja.

Auguste Comte

XIX. stoljeće

Životna i egzistencijalistička filozofija: Arthur Schopenhauer (1788. - 1860.), Soren Aabye Kierkegaard (1813. - 1855.), Friedrich Nietzsche (1844. - 1900.)

Markizam: Karl Marx (1818. - 1883.)

Historizam: povijest je nešto temeljno te se sva područja ljudskog života i ljudsko postojanje promatra kao ono što je nastalo povijesno. Iskustvo ubrzanih društvenih, ekonomskih, političkih promjena koje radikalno postavljaju u pitanje pretpostavku “vječnih” vrijednosti i razumskih principa.

XX. stoljeće

Izvanakademska i ne-filozofska mišljenja

Karl Marx

Soren Kierkegaard

Friedrich Nietzsche

Gottlob Frege

Sigmund Freud

Albert Einstein

XX. stoljeće

Neokantizam: Hermann Cohen, Paul Natorp, Ernst Cassirer

Životna filozofija (vitalizam): Henri Bergson, Wilhelm Dilthey

Dijaloška filozofija: Martin Buber, Franz Rosenzweig

Odvajanje psihologije i sociologije od filozofije

XX. stoljeće

Fenomenologija: Edmund Husserl
(1859. - 1938.),

Max Scheler (1874. - 1928.),

Nicolai Hartmann (1882. - 1950.),

Edith Stein (1891. - 1942.),

Martin Heidegger (1889. - 1976.),

Gabriel Marcel (1889. - 1973.),

Maurice Merleau-Ponty (1908. -
1961.),

Emmanuel Levinas (1906. - 1995.),

Paul Ricoeur (1913. - 2005.)

XX. stoljeće

Martin Heidegger i njegova škola

Egzistencijalizam: Karl Jaspers (1883. - 1969.), Jean-Paul Sartre (1905. - 1980.), Albert Camus (1913. - 1960.)

Hermeneutika: Hans-Georg Gadamer (1900. - 2002.)

Jezični obrat: Gottlob Frege (1848. - 1925.), Ludwig Wittgenstein (1889. - 1951.)

Analitička filozofija i *ordinary language philosophy*: Gilbert Ryle (1900. - 1976.), John Langshaw Austin (1911. - 1960.), Peter F. Strawson (1919. - 2006.), Willard Van Orman Quine (1908. - 2000.), John R. Searle (1932.)

XX. stoljeće

Marksizam i kritička teorija

Frankfurtska škola: Max Horkheimer (1895. - 1973.), Theodor W. Adorno (1903. - 1969.), Herbert Marcuse (1898. - 1979.), Jürgen Habermas (1929.)

Pragmatizam: Charles Sanders Peirce (1839. - 1914.), William James (1842. - 1910.), John Dewey (1859. - 1952.)

Suvremena filozofija: mnogi ogranci

I. Teorijska filozofija

Metafizika i ontologija

Bavi se pitanjima bića u njegovim najelementarnijim oblicima.

Bavi se bićem kao bićem.

Ontologija se bavi pojmovnim obuhvaćanjem, sadržajnom analizom i obilježjima isprepletenosti najtemeljnijih struktura bića. Biće se ne poistovjećuje s onim što nam je trenutačno dano. U biće spada i ono što je čista mogućnost, čak i ono što je nemoguće - ukoliko se pokaže temeljnim i važnim za naš tubitak.

Metafizika i ontologija

Temeljni pojmovi:

egzistencija	realizam	sloboda
mogućnost	nominalizam	sloboda volje
nužnost	konceptualizam	fatalizam
bit	identitet	socijalni objekti
univerzalije	promjene identiteta	kauzalnost
individuum	osobni identitet	vrijeme
	esencijalizam	

Spoznajna teorija

Što je znanje?

Spoznajna teorija se bavi ljudskim znanjem i opravdanjima ljudskih uvjerenja. Prema klasičnom samorazumijevanju filozofije znanje i opravdanje se istražuju metodom pojmovne analize neovisno o iskustvu, tj. *a priori*.

Teorija znanosti

Teorija znanosti je metateorija. Ona se kao teorija znanosti bavi pitanjima temelja znanstvene spoznaje. Ona reflektira *pretpostavke, ciljeve, metode, rezultate, granice* znanosti kao i njihove društvene i kulturne implikacije. Razlikuje se od teorije spoznaje jer se ne bavi pitanjima ljudske spoznaje uopće, nego na poseban način znanstvenom spoznajemo, to jest specifičnom praksom spoznaje.

Jezična filozofija

Jezična se filozofija bavi mnogim jezičnim fenomenima i pokušava na poseban način istražiti njihove međuodnose kao i odnose zbilje i svijesti. Uz klasične teorije značenja jezičnih izričaja u ovoj se disciplini nalaze i formalne analize pragmatičnih rečenica, nadasve analiza upotrebe jezičnih izričaja.

Filozofija duha

Filozofija duha se bavi cjelokupnim područjem mentalnog ili psihičkoga, sa stanjima duha, uvjerenjima, željama, iskustvima opažanja i boli kao i svim duhovnim aktivnostima: mišljenjem, odlukama. Cilj je opisati narav ovih stanja i djelovanja te ih po mogućnosti pojasniti i ispitati mogućnosti njihove spoznatljivosti.

Logika

Logika se bavi ispravnim zaključivanjem. Ono se sastoji od niza pretpostavki (premisa), zaključka i simbola i najčešće i od crte koja razdvaja pretpostavke od zaključka. Ako je u svim situacijama u kojima su pretpostavke istinite i zaključak istinit, zaključivanje se obilježava ispravnim.

II. Praktična filozofija

Etika

Moralna filozofija ne odgovara niti razriješava konkretna moralna pitanja ili sukobe izravno, nego se trudi oko pojašnjenja i jasnoće relevantnih normativnih temelja - razloga, normi i principa (temeljnih pojmova) koji su važni za konkretna pitanja i sukobe kao i za zajednički život općenito.

Etika

Forme etike:

normativna etika

deskriptivna etika

metaetika

Etika

Antička etika dobroga života

Moderna etika ispravnoga djelovanja

Kritika etike, etika kao umijeće življenja, metaetika

Socijalna filozofija

Socijalna filozofija se razvila kao samostojna disciplina filozofije i kao temeljno istraživanje sociologije. Riječ je o znanju i vlastitostima društvenih odnosa uopće. Socijalna filozofija ima više područja koja dijeli s drugim disciplinama: psihologijom, pedagogijom, ekonomijom, političkom filozofijom, filozofijom prava, filozofskom antropologijom i etikom.

Politička filozofija

Politička se filozofija bavi pitanjima što je država i u kakvom odnosu stoji s ljudskom naravi. Pita o temeljima i zadnjim razlozima postojanja i naravi države. Pita se što je pravedna država i kako se ispravno u njoj živi. U krug pitanja političke filozofije spadaju i pitanja što je politika, što je čovjek, što je dobra država i dobra politika.

Filozofija prava

Filozofija prava se bavi temeljnim pitanjima što je to pravo. Analizira formalni i ontološki ustroj prava u pravnoj teoriji i propituje normativnu valjanost odnosno pravednost u pravnoj etici te traži načina kako se povezuju pravna teorija i pravna etika.

Druge filozofske discipline

Antropologija

Antropologija se bavi temeljnim pitanjem što je čovjek. Klasična se filozofija ovim pitanjem bavila usputno. Tek u 20. stoljeću ovo pitanje postaje sustavna tema antropologije. Najvažniji predstavnici: Max Scheler, Helmuth Plessner i Arnold Gehlen.

Filozofija tehnike

Filozofija tehnike je mlada filozofska disciplina koja je nastala u vremenu industrijske revolucija i koja reflektira pitanja kako praktične tako i teorijske filzoofije koja se odnose na tehničku praksu, tehnološko znanje i tehničko-umjetničko umijeće. Tehnika je vrhunski rezultat ljudske kulture i ona stoji u snažnom međuodnosu s drugim područjima kulture: ekonomijom, moralom, religijom. Pokazuje se i propituje značenje tehnike u ljudskom djelovanju i mišljenju.

Filozofija povijesti

Filozofija povijesti se odnosi na svako bavljenje poviješću u smislu pitanja što ljudima znači povijest i što za čovjeka znači da je povijesno biće. Čovjek je ukorijenjen u svoju povijest i on se izravno bavi pitanjima povijesti. To sa sobom nosi nemogućnost izvanpovijesnog pogleda na povijest i potrebe osvjetljenja vlastite povijesne pozicije.

Filozofija religije

Filozofija religije se bavi istraživanjem religioznih fenomena i pitanjima značenja, povijesti i uloge religije u ljudskome životu i društvu. Posvećuje veliku pozornost raznolikim pitanjima religioznoga iskustva.

Teodiceja

Teodiceja se bavi pitanjima Božjih obilježja (dobar, sveznajući, svemoćni Bog) i opstojnošću zla u svijetu. Kako se ti odnosi mogu misliti? Uz to, teodiceja se bavi i pitanjima govora o Bogu (argumenti za njegovu opstojnost). Tim se pitanjima pridružuju i pitanja ateizma, agnosticizma i teizma te njihovih međusobnih odnosa.

Filozofija kulture

Kultura u temeljnom značenju pojma odnosi se na mnogovrsne oblike životnoga svijeta ljudi i prakse jezika i i simboličnoga razumijevanja u politici, znanosti, umjetnosti i religiji. U govoru o kulturi se nalazi i istančana forma ljudske kreativnosti i civiliziranosti koja se oblikuje u medijskim izričajima i u umjetničkoj produkciji.

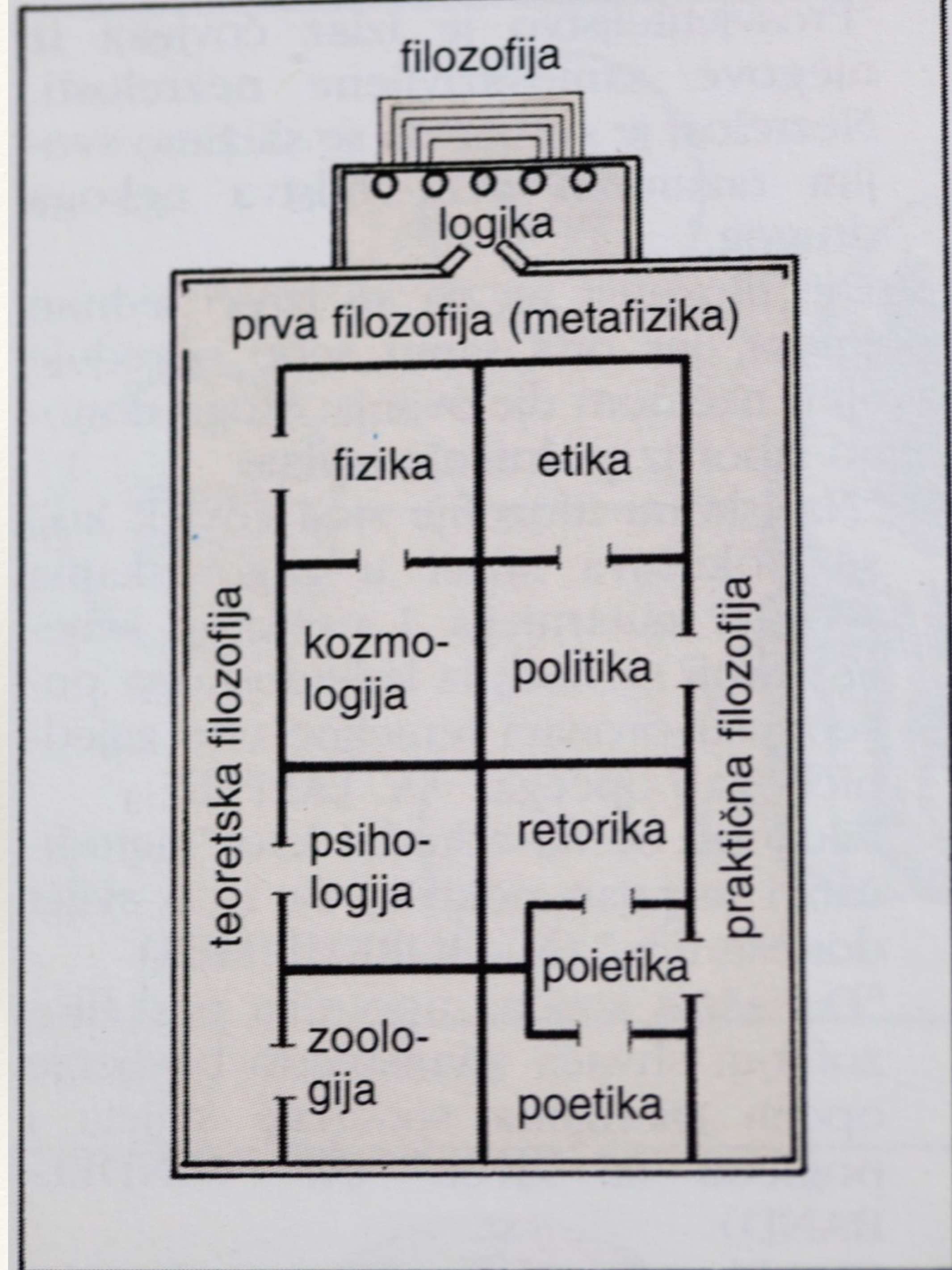
Estetika

Filozofska estetika je univerzalna teorija estetske dimenzije ljudskoga života. Ona reflektira o pojmu i strukturama estetske spoznaje i estetske produkcije, estetskih obilježja i sudova te estetskih predmeta i fenomena u umjetnosti, prirodi i životnoj praksi.

Povijesni razvoj disciplina

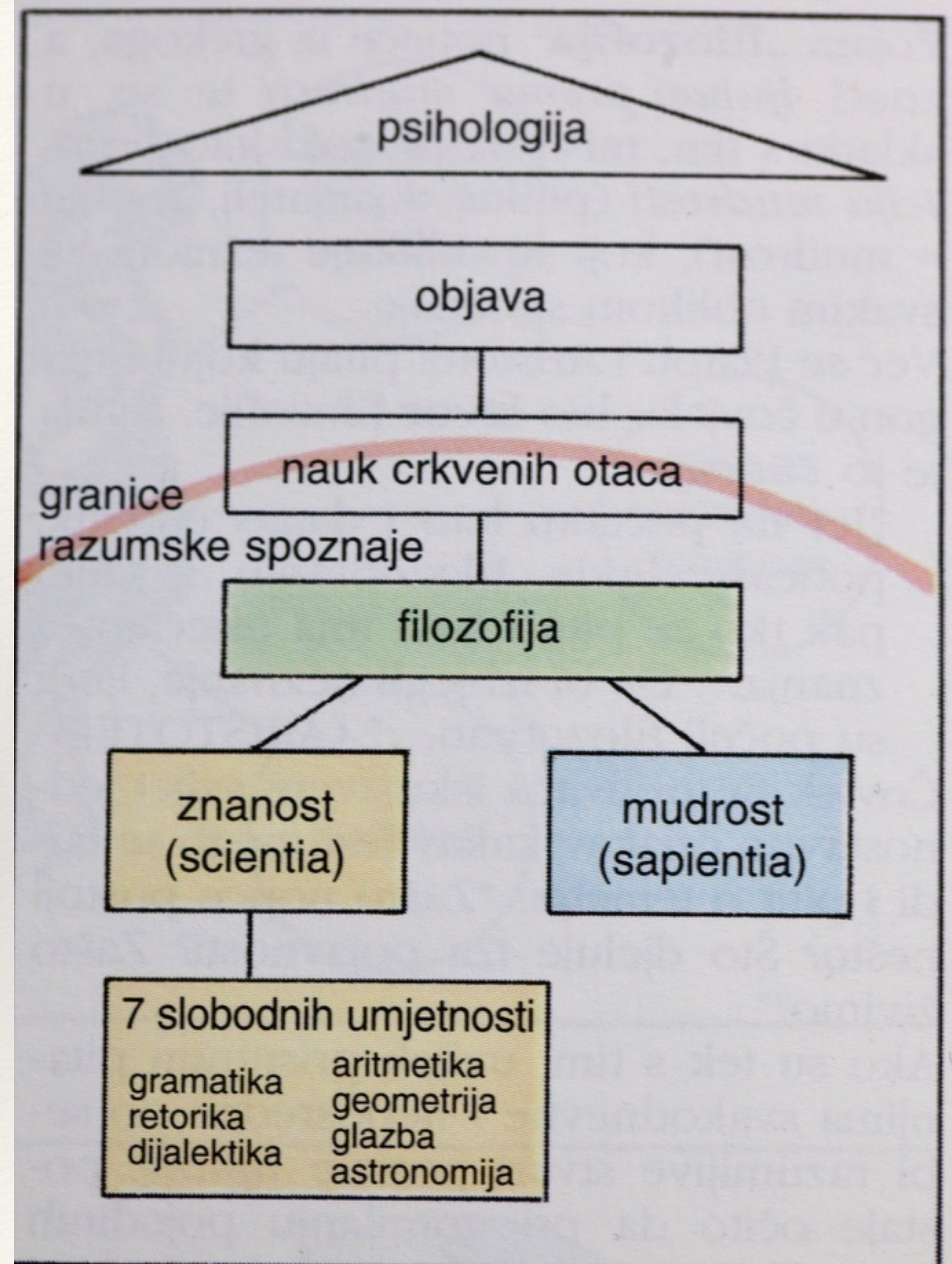
Podjela prema Aristotelu

Atlas filozofije, Golden marketing, Zagreb 2001., str. 12

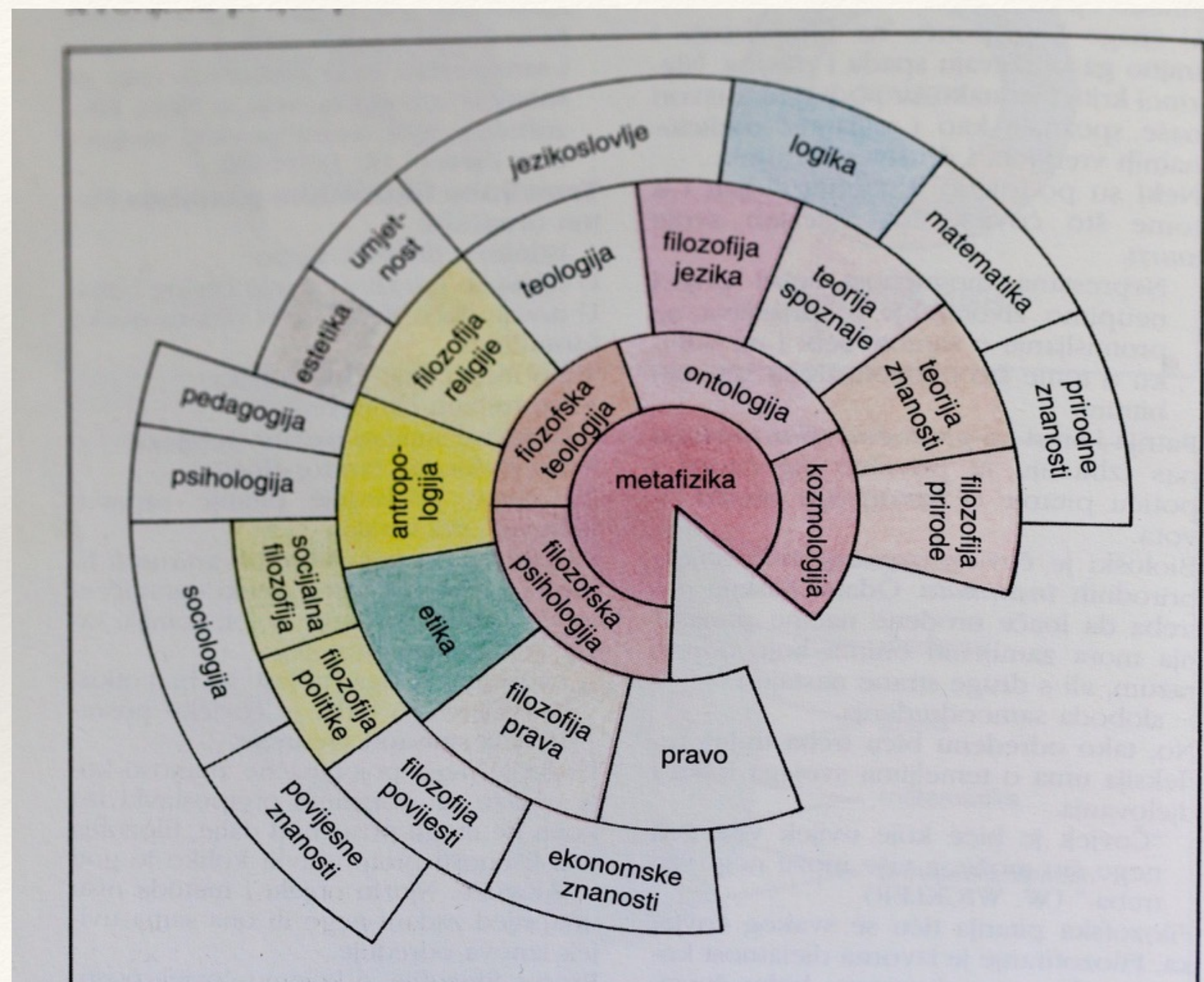

Povijesni razvoj disciplina

Podjela prema Ivanu Skotu Eriugeni

Današnje filozofske discipline i znanosti s kojima graniče

*Atlas filozofije, Golden
marketing, Zagreb 2001.,
str. 12*